

'Een verrot slechte vader maar een inspirerend mens'

Bertje Leuw

Geheime onderduiktraining

In de familiegeschiedenis van Saskia Goldschmidt zit een gat. Oorzaak: Tweede Wereldoorlog. Vader Goldschmidt overleefde op het nippertje het kamp Bergen-Belsen, een aantal van zijn naaste familieleden kwam om. Moeder en de vier kinderen sluipen op kousenvoeten om vaders pijn heen. Om hem te beschermen. Maar ook zichzelf. Zijn verdriet is niet te verdragen.

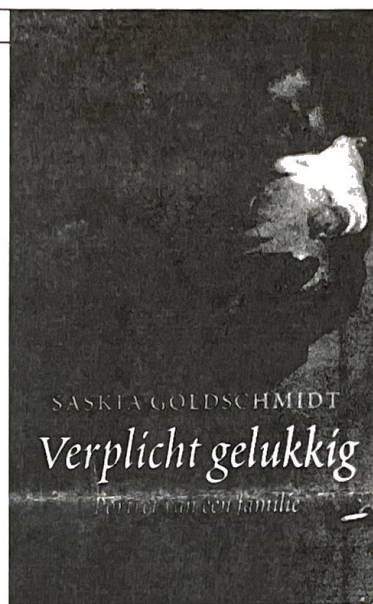
Hele middagen oefent ze, in haar eentje. Met een bekertje limonade en een boek verstoppt de achtjarige Saskia Goldschmidt zich in de kruipruimte, boven een diepe ingebouwde linnenkast in het oude huis in Amsterdam-Zuid. Ze stelt zich voor hoe ze daar met z'n zessen kunnen onderduiken. Ze wil voorbereid zijn. Erover praten durft ze niet.

In de jaren hierna bladert ze regelmatig in het boek over Bergen-Belsen, dat in de klerkast van haar ouders verstoppt is. Iedere keer opnieuw bekriipt haar daarbij een gevoel van angst en schaamte. Alsof ze iets verbodens doet door zo dicht te komen bij wat haar vader verborgen houdt.

Pas als ze overspannen raakt – ze is inmiddels de vijftig gepasseerd – voelt ze dat onderzoek naar wie ze is, dus ook naar haar achtergrond, onvermijdelijk is. De 'verboden woorden' in het gezin van haar kindertijd worden van hun magie ontdaan.

Gevaarlijke woorden

'Woorden zijn als onontpofte mijnen' is de prachtige eerste zin van *Verplicht gelukkig*, het boek waarmee Saskia Goldschmidt een portret van haar familie construeert. Zwart op wit staan ze in de proloog. Woorden als: broer, vader, neef, opa, pijn, verdriet,

ik ben bang... In het bijzijn van haar vader dienden ze absoluut vermeden te worden. Vader gelukkig maken, dat was wat de kinderen Goldschmidt wíden. Saskia beschrijft de flitsende grappen die haar broers aan tafel maakten. Een wedstrijd om wie hun vader het eerst aan het lachen kon krijgen. Haar jaloezie daarop, en de triomf toen ook zij een keer haar vader blij en trots kon maken. Op een zaterdagavond was dat, ze zitten net aan het toetje. Onverwacht boert Saskia het hele alfabet. Ze heeft daar lang aan gewerkt, zonder dat iemand het wist. Haar vader kijkt verrast op. Zelf was hij er een meester in, schrijft Saskia. Hij gebruikte de techniek van het boeren in zijn logopediepraktijk, om patiënten die hun stembanden kwijt waren te leren praten.

Niet met de oorlog belasten

Vader Goldschmidt wijdt zich totaal aan zijn merendeels zwaar gehandicapte patiënten met een spraakstoornis. Hij wordt op dat terrein een gerenommeerd specialist. Omdat hij heeft overleefd moet hij zich nuttig maken, schrijft zijn dochter. Hij werkt tot 's avonds laat en in de weekends. De gezamenlijke maaltijden worden in moordend tempo naar binnen geschokt, omdat de wachtkamer altijd vol zit. Saskia Goldschmidt: 'Mijn vader heeft daarin de leiding, zijn tempo is zodanig dat het lijkt of hij geen idee heeft wanneer een volgende maaltijd komt en alsof het binnenkrijgen van voldoende calorieën nog steeds van levensbelang is'. In de vakanties gaat het werk door. Vader Goldschmidt neemt stapels dossiers mee of organiseert een vakantie cursus voor zichzelf waar hij aan moet werken. Zijn patiënten hebben hem meer nodig dan jullie, zegt moeder bezwerend als de kinderen bij haar klagen dat vader geen tijd voor hen heeft. Maar daar blijkt ook een andere reden voor te zijn. 'Ik heb jullie nooit met de oorlog

willen belasten,' zegt vader Goldschmidt regelmatig tegen zijn kinderen. 'Daarom' – zijn dochter geeft het letterlijk weer – 'heb ik me zo min mogelijk met jullie bemoeid.' Met de kracht en intentie die zij niet van een vreemde heeft, besluit Saskia Goldschmidt om, als het moment daar is, zich wél met haar vader te bemoeien. Uit haar boek maak ik op hoe helend dat werkt, zowel voor haarzelf als voor hun relatie onderling.

Twee vertellingen

Goldschmidt stort zich op archieven en andere historische bronnen, verzamelt namen en feiten die teruggaan tot 1720, als Jizchak Isaac in een provinciestadje in de buurt van Essen, Duitsland geboren wordt. Een zoon van deze Jizchak neemt de naam Goldschmidt als familienaam aan. In spannende romanstijl ontrolt zich de geschiedenis van de Goldschmidts. Eerst in Duitsland, waar we *en passant* iets te weten komen van de sociale omstandigheden van de Joden in de 19e eeuw op het Duitse platteland. Daarna volgen we de familie in Amsterdam, waar een deel van hen zich vanaf 1860 vestigt, als koffie- en theemakelaars van een snel groeiende, deftige onderneming aan de Prinsengracht.

Het opgroeien van de vader, zijn oorlogsgeschiedenis, het kamp en daarna, wordt in *Verplicht gelukkig* afgewisseld met de persoonlijke ontwikkeling van Saskia Goldschmidt binnen en buiten het gezin. De twee vertellingen grijpen prettig in elkaar, ook al omdat het vaak wonderlijke gedrag van de vader als gezinsman van een achtergrond wordt voorzien.

Gedetailleerd en dus aangrijpend is Goldschmidts beschrijving van haar vaders kamptijd. De bronnen die ze gebruikt zijn onder andere interviews die hij zelf gaf ten behoeve van het herinneringscentrum van Bergen-Belsen, en het boek van Renate Laqueur – *Dagboek uit Bergen-Belsen*. Laqueur was destijds de echtgenote van vader Goldschmidt en zij was ook degene die hem in die laatste verschrunkelijke dagen het leven redde.

Liefdevol portret

Doordat Saskia Goldschmidt doordringt tot in de kleinste details van haar vaders leven, krijgen we een beeld van hem waardoor het ineens niet meer zo onbegrijpelijk is dat hij - en dat geldt voor meer oorlogsvolgers - nogal onbereikbaar was voor zijn kinderen. Het is bijzonder om te lezen hoe een dochter het gat in haar familiegeschiedenis – en vermoedelijk ook in zichzelf – kon dichten door zelf op onderzoek te gaan. Haar vaders toestemming was daar niet voor nodig, zijn pijn kon ze omzelen. Het boek is, vind ik, een liefdevol portret geworden van een man die misschien geen goede vader kon zijn maar wel, zoals zijn dochter uiteindelijk tegen hem kan zeggen: een inspirerend mens.

Saskia Goldschmidt. *Verplicht gelukkig. Portret van een familie.*
Uitgeverij Cossee, Amsterdam 2011, 285 blz., € 18,90
ISBN 978-90-59363-08-3